

על החיים ועל החולמים

על פי גדולי החסידות, הגלות, המלחמות והסבל יתבררו לעתיד כ"פרקים" בחלום בלהות קולקטיבי. היינו כחולמים

אור השמש מאיר אך הוא מטיל גם צללים רבים, דהיינו, הרוע והסבל שבמציאות. אך אנו נגיע למצב תודעתי שונה, שבו נזכה לאורו של היום הראשון שגנוז הקב"ה לעתיד לבוא. כשנזכה לו נוכל ליהנות מיופייה ומוסירותה של המציאות, מעבר לצללים, לא מפני שנתכחש להם, אלא בגלל שיעלמו.

תיקון שהוא כישלון

ועתה להיבט השני של החלום. לא לחינם הועבר החלום (ומתוך כך, גם הסיוט) מהפסיכולוגיה האינדיבידואלית לחיינו הקולקטיביים. נתעלם מכובשי עולם ורודפי עמים, ונדבר על החולמים לתקן עולם. יש ובני האדם חולמים להשאיר רשמייהם בעולם, להטיב לאנושות, לרפא את המחלות חסרות הריפוי, ומעל לכול לנצח את העוני והסבל החברתי. אלא ששתי סכנות אורבות או לאדם. האחת – החלום עלול להיכשל, השנייה – הוא יכול להצליח, אלא שהתוצאות תהיינה איזמות יותר מאשר הכשלות.

החלום כישלון תואר באופן מופלא על ידי ישעיהו הנביא (כט, ח): "וְהָיָה כְּאִשֶּׁר יִחְלֹם הָרֹעֵב וְהָיָה אוֹכֵל וְהָקִיץ וְיִרְקָה וְנָפֶשׁ וְכַאֲשֶׁר יִחְלֹם הַצָּמָא וְהָיָה שָׂתֵה וְהָקִיץ וְיִנְפֶּשׁוּ שׁוֹקֶהָ". אכן, החלומות גרמו לאנושות אכזבות וטרגדיות אין קץ. עברנו, הדוגמה הקלאסית לאכזבה טרגדית זו היא משיחיות השקר של הקומוניזם, משיחיות שברשתה נפלו חללים רבים מאחזינו בני ישראל, ואנב, הם תרמו לכך שהתקדמותה של ארץ ישראל נחלשה, כשיהודים רבים האמינו שהנאציה כבר הגיעה בברית המועצות. לדעת, הטרגדיה החברתית הגדולה שמשיחיות שקר זו גרמה היא שבני האדם חדלו להאמין בצורך ובאפשרות לתקן את העולם, לנצח את העוני. לפני שנים נתתי שיעור בתיכון מן המוצלחים במדינתנו, אך כאשר דיברתי על בעיותיהם של הנצרכים הואשמתני על ידי התלמידים בקומוניזם. אז הרגשתי את תוצאות הטרגדיה.

אך למה נכנסתי לסוגיה זאת? כי היינו עדים בימים אלה לניסיון של הגשמת חלום, תיקון חברתי קטן אבל חשוב, פסק דין של בג"ץ לשפר את תנאי הכליאה של אסירים. לא אכנס לפרטים של החוק, אך נבע ממנו שאם אין מקום להרחבת תאי הכליאה, האסירים ישוחררו עוד לפני הזמן. שוב דוגמה נפלאה, אחת מגי רבות, שבה מטרה אידיאלית יכולה להיחפז לאנשים רבים, ובייחוד לנשים ולילדים, סיטו. הנה, בין האסירים ששוחררו היו שלושים ותשעה עברייני מין "מסוכנים" ובגין שחרורו של אסיר אחר שהורשע באלימות במשפחה וישוחרר האשה הייתה חייבת לעבור למקלט הגנה. למדנו שוב שלפעמים המשפט, כמו בפסל הקלאסי, סוגר את עיניו כדי לבנות צדק. הבה ניהדר מחלומות מסוכנים. הבה נאמץ את מנהגו של האמורא הגדול שמואל (ברכות נה ע"ב בתרגום עברי, זכריה י, ב): "כשהיה רואה חלום טוב אמר... 'חלומות, הִשָּׂאוּ דְבָרָיו'; כשהיה רואה חלום רע, אמר 'חלומות, הִשָּׂאוּ דְבָרָיו'".

במפגש האחרון בינינו שוחחנו על החלומות. מבקש אני הפעם להמשיך ולדון בשני היבטים נוספים שלהם. הראשון, היבט שכולו טוב, מבוטא בפסוק קלאסי: "כְּשׁוֹב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלְמִים" (תהלים קכו, א). בפשוטו מלמד אותנו הפסוק שבראותנו את הגאולה, שממנה כמעט התייאשנו, נפחד שמא אנו רק חולמים, "כמי שחולם חלום... הרמינוי ולא ממש", בלשוננו של בעל "בינה לעיתים" (ח"א, דרוש ב' לחנוכה). או במילים קלאסיות: "ההיית או חלמתי חלום?". עד כאן הפשט.

והנה, דמות ידועה לרובנו, חוני המעגל, הבינה את הפסוק בצורה הפוכה (ירושלמי תענית טז ע"ב, בבלי תענית כג ע"א). רש"י ניסח זאת בפשטות: "בחלום נדמית הייתה [לחוני] גלות בבל", על שבעים שנותיה. הגאולה אינה אלא תהליך של יקיצה. או אז נתעורר ונבין ש"היינו כחלמים". הגלות, המלחמות והסבל, הרשע, העוול והאומללות, לא היו אלא "פרקים" בחלום בלהות קולקטיבי. ארשה לעצמי לכנות גישה זאת 'קריאה מיסטית של הגאולה', שאיננה אלא יקיצה אל עולם שכולו טוב.

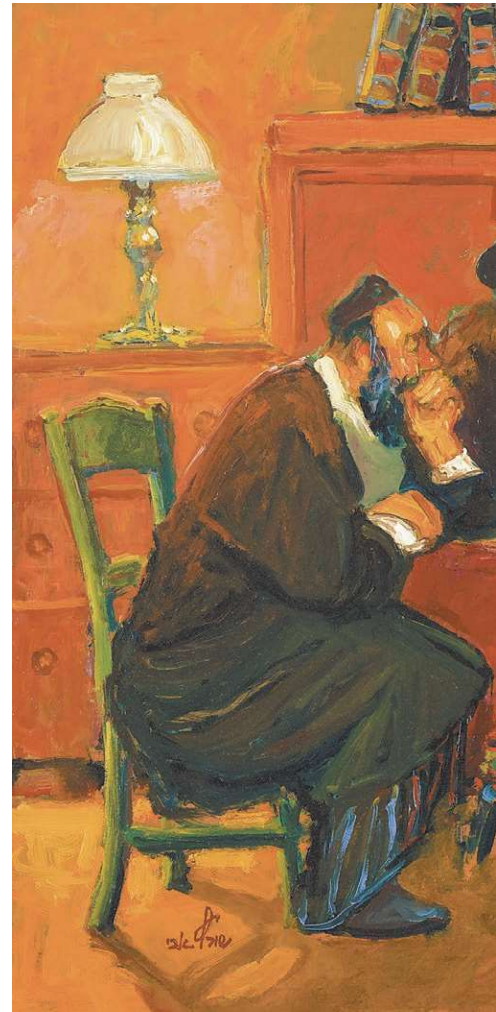
גאולה כיקיצה

ר' ברוך מקוסוב, אחד מאבי אבות החסידות, ובעקבותיו כמה מגדולי המיסטיקה החסידית, פיתחו רעיון זה. כך גם בכתביו של ר' משה אפרים, נכדו של הבעש"ט (רגל מחנה אפרים, ויצא). הבסיס לדבריו הוא הלימודיו של יעקב בבית אל (בראשית כח, טז): "וַיִּקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר: אֵכֶן יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדָעְתִּי".

שהגלות נמשל לחלום כמו שכתוב "היינו כחולמים". והעניין הוא כמו בשעת השינה אדם רואה בחלום דברים המדומים שהם שקר... כך הוא עניין הגלות בכלל דומה לשינה וחלום... והגאולה הוא, שה' יאיר עיניים שהכל יראו מה הוא האמת הגמור ויצאו מן הגלות שהוא השקר... וזה... [מרום] בפסוק "וַיִּקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ", היינו כשהשי"ת עוזר לו שהקץ מן השינה, [והאדם יזכה] למדרגת אמת... על דרך (מכה ז, כ) תתן אמת ליעקב. אז 'וַיֹּאמֶר: אֵכֶן יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדָעְתִּי'.

אך האם אמנם נמחק זיכרון הסבל שהיה לנו בחלום? בעלי החסידות האמינו שכן. זה התיקון היחיד האפשרי לטרגדיות של העם היהודי ובמיוחד השואה. רק כך יימחק כתם העוול שבהיסטוריה. ואולי זוהי הדלת היחידה לעולם הבא.

"החיים הם חלום", זהו שמו של מחזהו הקלאסי של קלרן דה לה בֶּרְקֶה הספרדי. ואלה הם בריו דבריו של ר' שמחה בונם מפשיסחה (קול מבשר, א, ויצא), המסתמך על חיבורו של ר' ידעיה הפניני "בחינות עולם": מנקודת המבט של הגאולה, העולם הזה הוא חלום. האור המאיר את תפיסתנו ואף הומן עצמו ישתנה אז: "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה". התודעה הרגילה שלנו מיוצגת על ידי אור השמש, שבו משתמשים אנו בחיינו היומיומיים.

לעדותם על יחסי הקרבה.

נמצא שבניגוד ל"משנה ראשונה" שבה קביעת קריטריון הקרבה הוא לפי אפשרות הירישה, קבע רבי עקיבא שקריטריון הקרבה הוא לפי דרגת הקרבה היוצרת את רגשי האהבה של העד לנידון, ומכאן הציע רשימת קרובים אחרת לגמרי.

חשוב לציין שאפילו בעיון בדוגמה זו לא התקרבונו למיזיו של כל מה שכתב סבתו, ואך טעמנו מעט מן הסגנון ומן התוכן. ככלל, בכל עניין הנידון בספר ניכרים השקעה עצומה וניסיון להקפד ולמצות.

בסוף הספר נוספו מפתחות מפורטים לספרות חז"ל, לספרות הראשונים והפוסקים ועוד, וכן מפתח כללי. מסתבר שרוב מוחלט של הקוראים לא יקראו את הספר של סבתו מכריכה לכריכה, אבל באמצעות המפתחות יוכלו ליהנות ממנו זעיר שם

זעיר שם.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין פרק שלישי

מהדורה, פירוש ועיון משוה במקבילות

מרכזי סבתו

מוסד ביאליק, תשע"ח, 988 עמ' (שני כרכים)

תשובות 1. // דני רובס / 2. דן ועדנה / 3. החיד"א / 4. הארי פוטר ואבן החכמים / 5. ברלין / 6. כבד אווז / 7. רגילה / 8. דויד הילברט / 9. רמת השרון / 10. קסנדרה / 11. דוד וגוליית